

Reforma Saveza komunista Jugoslavije kao politički proces

Ivan Babić

»Najgora je stvar ostavljati utisak da sve ide dobro, pa se onda iznenada nađemo pred potrebom da govorimo o teškim situacijama i da ih objašnjavamo«.

(Palmiro Togliatti)

U tekućim diskusijama o reorganizaciji Saveza komunista Jugoslavije sve češće se insistira na tezi da je zapravo riječ o reformi i to upravo o *reformi svijesti*, dakle o nečem trajnijem i dubljem od jednokratnog organizaciono-tehničkog rearanžiranja na osnovi unaprijed smišljene sheme.*) Ako se reorganizaciju s pravom može shvatiti kao akt, reformu se može tretirati samo kao *proces*, u našem slučaju dakako kao proces reforme svijesti. Do sada je premalo analizirano o čijoj se svijesti radi što se pod reformom svijesti uopće misli, ali se već na prvi pogled može ustvrditi da se radi o nečem složenom. Nas reforma Saveza komunista Jugoslavije ovdje zanima ne u svoj svojoj složenosti već, ipak prije svega, kao politički proces, to jest kao proces sučeljavanja i sukobljavanja, izmirivanja i isključivanja različitih stajališta i ideja učesnika svepartijske diskusije koja se ovog časa vodi na temu funkcije Saveza komunista u samoupravnom društvu, preciznije u onoj mjeri u kojoj su zastupani stavovi politički obojeni. Da na partijsku organizaciju treba gledati dinamički a ne statički upozorio nas je na klasičan način G. Lukacs: »Kao što krajnji cilj ne čekamo odenekud van procesa, već je svakom momentu procesno svojstven, tako je i komunistička partija, kao revolucionarna forma svijesti proletarijata, takođe nešto procesno«.1) Lenjin nas pak u vezi s interpartijskim diskusijama i borbama poučava da se »suština nesuglasica razvija, razjašnjava, konkretizira (a vrlo često i mijenja) u toku borbe koja nam, polazeći kroz razne etape, pokazuje na svakoj etapi nejednak sastav i broj boraca, ne jednake pozicije u borbi itd.«2)

Sagledana u kontekstu tih već klasičnih uvida u bit organizacionog pitanja svepartijska debata o reformi Saveza komunista Jugoslavije i perspektivama njegova budućega razvoja prije svega je indikativna kao pokazatelj političkog i idejnog stanja u partiji,

*) Osnovne teze ovog članka bile su predložene naučnom savjetovanju »Savez komunista Jugoslavije u uvjetima društvenog samoupravljanja« pod naslovom »Organizaciono pitanje kao političko pitanje«.

1) G. Lukač, usp. Partija proletarijata, izbor Lj. Tadić — Trivo Indić, Beograd, 1960, str. 226.

2) Ibid., str. 300.

kao način profiliranja svijesti (u prvom redu političke svijesti) aktera te debate. Zbog izobilja, mnogovrsnosti i iznijansiranoosti iskaza i sugestija, diskusija o partiji, stoga zavređuje da bude naj-ozbiljniji predmet politološke analize.

Izvan je pretenzija ovog napisa egzaktno snimanje ekstenziteteta i kvalitativne raznolikosti diskusija o Savezu komunista Jugoslavije. Činjenica da su u procesu rada komisije za reorganizaciju pri Centralnom komitetu Saveza komunista Jugoslavije i centralnim komitetima socijalističkih republika angažirane redakcije časopisa, listova, radio i televizija, fakulteti i škole društvenih i političkih znanosti (samo oko komisije za razvoj i reorganizaciju SKJ angažirano je oko stotinu i pedeset mahom učenih ljudi) sama za sebe govori mnogo. *Svaki* član kako Centralnog komiteta Saveza komunista Jugoslavije tako i član svake osnovne organizacije, od posljednjeg sela do velegrada, pozvani su da dadu mišljenja, prijedloge i sugestije. Sva će ova mišljenja i zamisli biti priloženi, da se kartezijski izrazimo, u uvjerenju da je pamet dobro raspodijeljena i nesumnjivo će biti izrazom političke svijesti, dotično političkog »interesa« kojim su motivirani nosioci i zagovornici datih stavova, inicijativa i sugestija. Ovome, prirodno, neće moći izbjeći ni invektive znanstvenih radnika-komunista, jer ekskluzivnost znanstvene metodologije ne seže toliko daleko da znanstvenike *a priori* isključuje iz političkog procesa. Prihvati li se polazna tačka ovog razmatranja, to jest imanentna političnost organizacionog pitanja, logički slijedi da sve faze »rješavanja« toga pitanja nužno uključuju eminentno političke elemente od fundamentalnog značenja.

Najodlučnije pitanje s kojim se pristup reformi Saveza komunista suočava jeste u najširem smislu ocjena društveno-političkog konteksta (»situacije«) u kojoj Savez danas djeluje i s tim u vezi pitanje primjerenosti same organizacije zahtjevima toga konteksta (situacije). I jedno i drugo nezaobilazno uključuje zauzimanje stava koji ne može a da ne posjeduje političke karakteristike. Prosljeđujemo sa sviješću da naše vlastito ocjenjivanje društveno-političke situacije i primjerenosti organizacije Saveza komunista toj situaciji ne može da izbjegne »usud« političnosti.

Općedruštvena situacija u kojoj Savez komunista Jugoslavije na suvremenoj etapi naše revolucije djeluje može se, po našem mišljenju, skraćeno i načelno tretirati kao situacija samoupravljanja i borbe za samoupravljanje, u kojoj se političke snage polariziraju na otvorenije i prikrivenije protivnike i dosljednije i nedosljednije pristalice samoupravljanja. Društvene snage koje se zalažu i bore za samoupravljačko društvo mogu se pak grubo klasificirati na »radikalnije« i »konzervativnije«, na one koji traže konsekvantnu provjeru riječi dijelom i one koji hiperprodukcijom lijepih i zvučnih riječi ne pokazuju uvijek sklonost da te riječi naprave efikasnom akcijom. Treba imati na umu da »situacija«

o kojoj je ovdje riječ nije nešto trenutno aktuelno ili kratkoročno već nešto sa čim živimo posljednjih petnaestak godina.

Iz općeg dijagnosticiranja društveno-političkog konteksta u kojem Savez komunista djeluje kao »situacije samoupravljanja«, nezaobilazno se nameće potreba unošenja maksimalne jasnoće u samu kategoriju samoupravljanja, kao ključnu kategoriju suvremene »teorije revolucije« bez koje je nemoguće konstruirati »teoriju partije« o kojoj se toliko govori. Bez pretenzija na cjelovito definiranje pojâma samoupravljanja i distingviranje svih njegovih bitnih oznaka, s obzirom na jednu od njih ovdje želimo biti maksimalno izričiti: *pod samoupravljanjem podrazumijevamo kvalitativno novu etapu socijalističke revolucije u kojoj radnička klasa i radne mase postaju subjekt i djelatni stvaralac društvene politike.* Prihvatanje samo ove bitne karakteristike samoupravljanja ima dalekosežne konsekvencije, od kojih kao prvu treba istaknuti pogrešnost svih prešutnih ili izricanih teorija da »oružanu« fazu revolucije prati kontinuirano evoluciono odvijanje »socijalističkog razvoja«. Iz retrospektive iskustava što ih je povijest socijalizma u posljednjih pedeset godina nagomilala takve teorije su proizvod svjesne, nesvjesne i podsvjesne težnje ka konzerviranju političkih i uopće socijalnih aranžmana i apriornom osiguranju od političkih i socijalnih lomova. Moglo bi se ustvrditi da je za njih dijalektike bilo ali više je principijelno nema. Stoga tim teorijama, bolje rečeno navikama mišljenja, treba suprotstaviti jasnu svijest o diskontinuitetu, dakle »skokovitosti«, revolucionarnog kretanja i nakon »oružane« faze revolucije.

Ne samo našoj praktičnoj politici ukoliko je ona »realna politika« već i političkoj teoriji obuzetoj kategorijom kontinuiteta nipošto nije lako prihvatiti interpretaciju samoupravljanja kao kvalitativno (bitno) novog povijesnog fenomena. I upravo ova neprilika u kojoj se akcija i misao nalaze u susretu sa samoupravljanjem kao povijesnim *novumom* i rezultira onim za posmatrača naše društvene scene toliko evidentnim nehtijenjem, nespremnosću, nedosljednošću da se radikalnije povuku sve bitne konsekvencije iz povijesno nove »situacije samoupravljanja«.

Ovo »nehtijenje« itd. po našem mišljenju samo je izraz i rezultat protivrječne socijalno-političke pozicije snaga koje predominantno utječu na cjelokupnu, pa i političku povijest naše zemlje danas. Posebno treba specificirati da su na usporavanje shvaćanja dijalektičkog karaktera samoupravljanja i njegova konsekventnijeg razvijanja odlučno djelovale moćne birokratske snage u partiji za sve vrijeme dosadašnjeg prakticiranja samoupravljanja i (manje, jer su manje mogle) anarhističke i anarhoidne tendencije i devijacije. Ta se tvrdnja može najočitije ilustrirati upravo na primjeru partije i partijske organizacije. Ne vidi se ili neće se (nije se u stanju) vidjeti da je samoupravljanju kao *novumu* potrebna »partija« novog kvaliteta i da nju mogu sačinjavati, u njoj biti

djelatni, samo oni koji hoće, mogu i u stanju su spoznati samoupravljanje kao *novum* i praktički djelatno ga nositi i unapređivati.

Komunistička partija novog kvaliteta, to jest »partija samoupravljanja«, kao nove »faze« naše revolucije (nove ne u smislu da je i nju moguće »prevladati« već nove s obzirom na kvalitativan skok spram onog što joj je prethodilo) — i ovo je prva naša pozitivna sugestija za reformu Saveza komunista — može da efektivno odgovori svojoj povijesnoj revolucionarnoj ulozi u naše vrijeme ako bude organizirana tako da iskaže maksimalnu otvorenost i osjetljivost za težnje radničke klase kao (još uvijek programatski i tendencijski više nego zbiljski) »hegemonu« samoupravnog društva i uopće za htijenje radnih masa, to jest stvaralaca materijalnih i duhovnih vrijednosti zajednice u cjelini. Takva partija pretpostavlja članstvo čiji su interesi istovetni s interesima klase i mase u našem povijesnom *danas* i *sutra*, članstvo koje će biti spremno da se za te interese dosljedno, nesebično i samoprijegorno bori.

Suvišan je svaki utrošak i vremena i energije u izmišljanje partije kakva nam je potrebna. Mi smo, naime, već petnaest godina u posjedu svih bitnih regulativnih ideja i »normi« neophodnih za efektivno djelovanje komunističke organizacije u suvremenoj etapi, premda možda u detalju nismo doveli do svijesti sve njihove implikacije. Potrebno je, dakle, naprosto poći od konstatacije da je *Savez komunista Jugoslavije* po idejnoj zamisli upravo organizacija komunista potrebna samoupravljačkom društvu i drugu ne treba izmišljati. *Savez komunista Jugoslavije* je za suvremenu etapu ime organizacije prvoboraca i pregalaca samoupravljanja, savez ljudi kojih je socijalni status, politički, idejni i moralni profil takav da su osjetljivi na interese i htijenja radničke klase i istinski radnih ljudi i spremni da se za njih založe do posljednje konsekvencije. U imenu organizacije kao *saveza* odlično je izražena ideja da to bude organizacija ravnopravnih suboraca za zajedničku stvar komunizma, sudrugova koje će ta zajednička stvar činiti solidarnim, ljudi koji će u svojim međusobnim odnosima na *danas* najidealniji mogući način demonstrirati kvalitete čovjeka nadolazeće budućnosti a što manje »čovjeka« zalazeće prošlosti.

Ukoliko se jednim od bitnih zadataka političke znanosti smatra istraživanje političke zbilje s intencijom da se ustanovi koliko ona odgovara normi onda bi trebalo očekivati da nam egzaktna empirijska istraživanja *Saveza komunista* i totaliteta njegova očitovanja pokažu stupanj njegove empirijske primjerenosti pojmu. Vlastita suočenja sa konkretnom fizionomijom i situacijom *Saveza* u ovom času i brojni nalazi empirijskih analiza pokazuju nam da je *Savez komunista* kako je gore definiran u društvenoj zbilji jedva egzistentan. Pod imenom *Saveza komunista* mi u bitnom imademo komunističku partiju kakva je nastala i formirala se u predsamoupravljačko doba i koja je svoj sadašnji profil zadobila u zadnje dvije decenije otkad djeluje kao partija vlasti. Pravo i

ni malo jednostavno pitanje na koje se sada u pokušajima reorganizacije traži odgovor jeste pitanje kako takvu partiju transformirati u »partiju samoupravljanja«. Svu složenost pitanja reforme ili — radikalnije rečeno — transformacije Saveza komunista, kakav sada empirijski postoji, u doista revolucionarnu organizaciju na visini epohalnih zahtjeva našega vremena nemoguće je ovdje svestrano opisati. Ali moguće je ukazati barem na jedan aspekt te složenosti za šta je neophodno učiniti jednu digresiju u »teoriju revolucije«. Utoliko naime, ukoliko komunistička partija predstavlja svojevrsnu inkarnaciju principa revolucije potrebno se zapitati kakva je veza između toga principa i postojećeg Saveza komunista Jugoslavije.

Sve su revolucije (a revolucije su fenomen modernoga svijeta, za njih prethodni svjetovi ne znaju) htjele u neku ruku da povijest započnu iznova, da stvore jedan novi početak i da iz toga novoga početka izgrade jedan novi svijet. To je taj *novum* o kojem govorimo. Sve su revolucije, međutim, doživljavale iskušenja i u pravilu padove onoga časa kada su princip revolucije, dakle princip kreiranja novoga svijeta, željele ili pokušavale da ugrade u same institucije, dakle da sam *princip revolucije institucionaliziraju*. U svijetu institucija i uopće u »novom svijetu« koji je nakon revolucija nastajao, u pravilu se, naime, povampirivao stari svijet koga su revolucije u fazama svoga *Sturm und Dranga* htjele biti grobarom. Ovu sudbinu nije mogla potpuno izbjeći niti naša revolucija, uza sve njezine kolosalne uspjehe, premda ju je izbjegla više nego ijedna druga socijalistička revolucija. Komunistička partija Jugoslavije, kao partija revolucije, došla je na svoju najveću povijesno-dijalektičku kušnju onoga časa kada je sama postala, ili predominantno postala, institucijom, naime konstitutivnim dijelom poretka. U toj kušnji punoj značajnih historijskih pouka, a sama shativši opasnost da bi je poredak, taj *ordo novum saeculorum*, mogao da proguta, Partija započinje iznova, ide na novi početak. Taj novi početak za nas je samoupravljanje. Kao i svaki *novum* ovaj se objavljuje u vidu zazivanja nečega znanog, starog, zaboravljenog, u znaku revelacije (u našem slučaju Pariske komune, koju evocira drug Boris Kidrič) i postepeno se razotkriva u novom povijesnom kontekstu, toliko novom, da ga ni teorija ne može prepoznati, spoznati, već ga poima kroz naočale starih shema i kategorija. Problem partije i partijske organizacije u svojoj dramatici izbija tako kao problem kako instituciju, dakle dio poretka, (naravno nikad neinstitucionaliziranu i petrificiranu do kraja, jer kad bi to potpuno bilo nestalo bi dinamike i impulsa novoga) pretvoriti u instrument revolucije, tj. odvijanja, odmotavanja novoga i to je onda izuzetna teškoća, o kojoj izvanredno instruktivno govori i Veblen u »Teoriji dokoličarske klase«. Naime, on tamo institucije, poput Deweyja i mnogih drugih, tretira kao skrtnute socijalne navike, pa se fundamentalna teškoća sastoji u tome kako te navike izmijeniti. Kad čitamo pisce koji su

reformu socijalnih institucija učinili životnom temom uistinu nam se pričinja kao da su motive za svoje razmišljanje nalazili u empirijskoj sirovini naše vlastite povijesne situacije. Ilustrirajmo to na primjeru Veblena iz njegove spomenute i u nas nedavno prevedene knjige: »... Kada se prave pokušaji u pravcu izvesne reforme koja bi se ticala suzbijanja ili temeljitog preinačenja neke institucije koja je od prvorazrednog značaja za uobičajenu opštu shemu, odmah će se osetiti da bi to dovelo do ozbiljnog poremećaja celokupne sheme. Smatra se da bi ponovno prilagođavanje cele strukture novom obliku koji je poprimio jedan od njenih glavnih elemenata predstavljao bolan i mukotrpan, ako ne i nezvestan proces.«³⁾

I dalje: »Negativna reakcija koju dobri ljudi manifestuju pri predlaganju ma kakvog odstupanja od prihvaćenih načina života dobro je poznata činjenica iz svakodnevnog života... Ovakvi ljudi nam kažu da bi bilo koja od ovih novina, potresla temelje društvene strukture, dovela društvo do haosa, podigla temelje morala, učinila život nesnosnim, poremetila prirodan tok stvari itd.«⁴⁾

Instrukтивно je, napokon, kako Veblen sagledava porijeklo instinktivnog otpora prema radikalnoj promjeni institucije:

»Averzija prema promeni je averzija prema onom trudu oko vršenja ponovnog prilagođavanja koje će svaka data promena učiniti neophodnim, a ova solidarnost sistema institucija koje bilo date kulture ili bilo kog datog naroda pojačaće onaj instinktivni otpor koji se pruža svakoj izmeni u ljudskim navikama, mišljenjima, čak i u pogledu stvari koje su, uzete same po sebi od sporedne važnosti.«⁵⁾

Upravo na te instinktivne otpore i averzije različitog porijekla i iznijansiranošći i nailaze sve radikalne ocjene situacije i radikalni prijedlozi za promjenu organizacionih aranžmana i »pokušaji njihova »usklađivanja« s kvalitativno novim povijesnim okolnostima u kojima Savez komunista danas djeluje. One snage u Savezu komunista koje situaciju u kojoj organizacija djeluje sagledavaju kao kriznu i prijelomnu pa s tim u vezi naglasak stavljaju na *kvalitativne* promjene nailaze na prigovore i suprotstavljanja onih koji misle u kategorijama kontinuiteta i *kvantiteta* (kao u ocjenama, da Savez »nije dovoljno« adekvatan zahtjevima vremena i sl.). Onima koji imaju osjećaj i oko za defektne strane organizacije lako se nađe prigovor da ne vide »drugú stranu stvari«, da ne uočavaju pozitivne strane Saveza komunista, da ne uzimaju u obzir činjenicu da su sve pozitivne inicijative i regulativna načela našeg društvenog razvoja ipak ponikle u Savezu komunista, kao da su se od nekog drugog i mogle očekivati i biti proizvedene kad

3) Veblen, Teorija dokoličarske klase, Beograd, 1966, str. 215.

4) Veblen, Ibid., str. 215—216.

5) Ibid., str. 216.

znamo da su upravo komunisti odlučan idejno-politički činilac svega što čini povijest ove zemlje u više od posljednja dva decenija. Tako se i događa da se debata o reformi Saveza komunista više vodi u naizmjeničnom sagledavanju negativnih i pozitivnih strana situacije umjesto da se ustrajno i sistematski ispituju izvori teškoća i deformacija koje su do nedopustive mjere sprečavale pozitivnu evoluciju i partije i društva u kom je ona i te kako pozvana da i dalje igra ulogu idejno-političkog predvodnika i usmjerenitelja. Ovakav karakter diskusija o reorganizaciji, odnosno reformi Saveza komunista pogoduje stvaranju atmosfere zaborava kriznih situacija iz kojih je upravo proistekla potreba i ideja reorganizacije Saveza. Tako se danas, relativno kratko vrijeme nakon IV plenuma Centralnog komiteta Saveza komunista Jugoslavije, nalazimo u situaciji da moramo podsjetiti da je upravo na tom Plenumu ustvrđena kriza i to ne samo u užem smislu kriza Saveza komunista već u širem smislu obuhvatnije političke krize u našem društvu.

Mi smatramo da predložene i već obavljene mjere reorganizacije Saveza komunista nisu tako dalekosežne da odriču motive i potrebu da se dijagnoza situacije Saveza komunista danas ispostavi kao situacija krize, bitne elemente koje je iskazao IV plenum, naznačujući neke od najosnovnijih pravaca njezina prevladavanja. Ono što je najviše kritično jest pitanje odnosa Saveza i klase, Saveza i radnog čovjeka kao nosioca samoupravljanja. (Podaci o relativnom opadanju broja radnika u Savezu komunista samo su jedan od vanjskih indikatora ove pojave.) Izvor krize je po našem sudu i opet u tome što Savez komunista nije povukao sve osnovne konsekvencije iz situacije samoupravljanja. Ni na čas ne treba zaboraviti da komunistima Jugoslavije i njihovoj partiji pripada počasno mjesto u povijesti radničkog pokreta, među ostalim i po tome što su u vrijeme kad je staljinizam prijetio da potpuno zastre perspektivu socijalizma podigli zastavu samoupravljanja. Samim tim nitko im neće niti treba da oprostí nedosljednosti i polovičnosti u ostvarenju te plemenite revolucionarne ideje a te su nedosljednosti najmanje oprostive danas.

Treba li uopće isticati da samim tim što se situacija opiše u terminima krize ona ni najmanje ne biva izmijenjena? Ali vrijedi insistirati na tome da se gledanjem stvarnosti u oči, čemu su se i druge komunisti odvajkada učili, stvara bitna pretpostavka za njezinu izmjenu. U ovom kontekstu vrijedno je iznova i ponavljano podsjećati na najbolje tradicije komunističkog pokreta u kojima je on upravo zbog svoje sposobnosti da se suoči s istinom svoje vlastite zbilje, znao smoći snage da se revitalizira. Na ovom mjestu čini nam se umjesnim prizvati u sjećanje Lenjina, i opet jedno mjesto iz njegovih tekstova dvadesetih godina, kada se oko jednog naoko beznačajnog problema, sindikalnoga pitanja, stvorila kriza u partiji boljševika. Evo kako u tom historijskom kontekstu, puno dramatičnijem i težem od ovoga našega današnjeg, govori geni-

jalni strateg i taktičar revolucije, najbriljantniji »politolog« organizacionog pitanja: »Treba imati smjelosti da se gleda pravo u oči gorkoj istini. Partija je bolesna. Partiju trese groznica... da li je taj organizam sposoban da se za nekoliko nedjelja (do partijskog kongresa i na partijskom kongresu) potpuno izliječi i onemogućiti da se bolest ponovi, ili će bolest postati duga i opasna?

Šta treba učiniti da bi se došlo do što bržeg i što sigurnijeg ozdravljenja? Treba da se svi članovi partije potpuno hladnokrvno i sa najvećom pažnjom prihvate izučavanja: 1) suštine nesuglasica, i 2) razvoja partijske borbe.«⁶⁾

Na tragu ove Lenjinove upute za traženje lijeka krizi trebalo bi sugerirati i promisliti kako da se u okviru vremena planiranog za općepartijsku diskusiju o reformi Saveza komunista, analitički oštro i u svakom smislu osim u obziru prema istini do kraja *bezobzirno* istraže svi elementi, uzroci i motivi krize Saveza komunista Jugoslavije. Koliko oni leže u općoj krizi suvremenih političkih partija kao oblika organizacije? Koliko specijalno u krizi idejnih koncepata i organizacionih oblika u kojima djeluju komunisti u današnjem svijetu? Koliko u našim lokalnim specifičnostima, historijskim, socijalno-psihološkim, ekonomskim itd.? Sa ovog stajališta potrebno je egzaktno snimiti socijalni sastav našeg saveza, način sticanja i visinu dohodaka članstva, strukturu organizacije i međuodnose partijskih rukovodstava, izvore i način trošenja dohodaka organizacije, praksu nagrađivanja funkcionera, te obaviti socijalno-psihološke pa i socijalno-karakterološke studije itd. Sva ta istraživanja, međutim, ne mogu izbjeći tu sudbinu da će njihovi autori nužno biti akteri političke borbe. Njihov uspjeh zavisi, dakle, od njih samih, ali i od onih u redovima Saveza komunista Jugoslavije i njegovih rukovodstava kojima takva istraživanja budu operativno potrebna.

Treba kazati da u okvir detaljne analize izvora i elemenata krizne situacije u Savezu komunista kao najdragocjenije nalaze valja uklopiti svu samokritičku spoznaju ili kritičku samospoznaju do koje je Savez komunista već došao i koja je publicirana ili arhivirana kao materijal mnogobrojnih, često veoma otvorenih i dramatičnih sastanaka od IV plenuma Centralnog komiteta Saveza komunista (pa i ranije) do danas. Razumije se da u analizi i valorizaciji i tog materijala treba polaziti od činjenice da je obilje i raznolikost prezentiranih tendencija, nalaza, prijedloga itd., neophodno motriti iz aspekta koliko oni izražavaju postojeći raznoliki sastav i interese nosilaca datih struja i pravaca političkog razmišljanja i istupanja.

Iz niza veoma zanimljivih i poučnih nalaza kojima publicirani materijali obiluju ovdje bismo izdvojili samo onaj kojim se tvrdi da Savez komunista »ne zaostaje za općim društvenim razvitkom«

6) Citirano prema: Partija proletarijata, izbor Lj. Tadić — Trivo Inđić, str. 300,

idejno, da je on i nadalje idejna avangarda jer da je manjina »mislećih ljudi« u njemu kreirala sve bitne usmjeravajuće ideje socijalističkog razvitka u našoj zemlji, da dakle Savez zaostaje u tom smislu što organizaciono u totalitetu svog djelovanja nije u stanju da asimilira i efektivno ostvaruje kreirane ideje. (Nesumnjivo je tačno da je kreativna manjina u Savezu komunista proizvela spomenute ideje, samo i opet treba upitati od koga drugog su one *mogle* biti proizvedene da bi bile i prihvaćene). U daljim izvodima ovog nalaza ispostavlja se da neprilike proizlaze dobrim dijelom iz toga što se — da u svojoj verziji približno izrazimo ovaj izvor nedaća — idejno-avangardni tip u partiji oslanja u organizacionom pogledu na egzekutivni tip, čime se dolazi u paradoksalnu poziciju da se kreativni duh nastoji efektivno realizirati posredovanjem rutine. Kakve je posljedice analogna situacija proizvela u historiji partije boljševika kad su se briljantni idejni avangardisti organizaciono oslonili na Staljina i slične dobro je poznato, kao što nas je i IV plenum o tome poučio na vlastitom iskustvu. Reorganizacija (odnosno reforma) Saveza komunista neće biti efektivna ako ne podigne čvrstu branu ponavljanju takve situacije u partiji u kojoj se kreatori politike u praksi oslanjaju na egzekutivce-rutinere bez imaginacije, idejne sigurnosti i postojanosti karaktera, a sve te osobine su u međusobnoj korelativnoj vezi.

Kada se situacija u Savezu komunista Jugoslavije danas pokušava dijagnostimirati na zaoštreniji način, primjerice jezikom *krize*, kojim smo se ovdje služili, onda se protagonistima takva načina rasuđivanja predbacuje skepticizam, rezignacija a još više sterilnost u predlaganju alternativnih rješenja. Treba reći da nema dosljednosti u logici koja s jedne strane insistira na tezi da su organizaciona rješenja manje bitna u kontekstu *reforme svijesti* a u isto vrijeme radikalnoj kritici predbacuje da ne nudi pozitivna *organizaciona* rješenja.

Po našem mišljenju usvajanje radikalne dijagnostike situacije nužno rezultira traženjem radikalnih rješenja i može da se opravda samo ako ta rješenja i nađe. Usvoji li se teza da je Savez u krizi i da ga treba radikalno transformirati a ne blago adaptirati to će voditi prihvaćanju svih radikalnih rješenja koja se obilno nude od svih koji iskreno zabrinuti nad situacijom traže efikasnog lijeka za njezino ozdravljenje. Evo nekih dakako nipošto iscrpno nabrojanih prijedloga:

1) smišljena orijentacija na regeneraciju organskih veza Saveza komunista sa radničkom klasom, na organiziranje ne samo socijalne već i u najširem smislu idejne osnove djelovanja Saveza komunista Jugoslavije u tvorničkim organizacijama, na sve primjerene oblike rada koji bi radništvo uzdigli na rang samosvjesne revolucionarne snage u suvremenom smislu riječi;

2) maksimalno moguća deprofesionalizacija funkcija u Savezu komunista i poticanje najšire volonterske inicijative;

3) uvođenje nagrađivanja funkcionera prema radu i iskazanoj sposobnosti djelovanja;

4) maksimalna demokratizacija odlučivanja u forumima, poštovanje principa reizbornosti, prihvaćanje demokratskih tehnika i metoda rada;

5) striktno poštovanje principa samofinanciranja organizacije iz vlastitih, nedržavnih izvora, na svim nivoima i uvođenje dobrovoljnog samodoprinosu u namjenske svrhe a ne samo obavezne članarine, kvote koje bi trebalo određivati uz konsultiranje i anketu članstva;

6) dosljedno prevladavanje ostataka ideološkog monopola rukovodstava i pojedinaca i stvaranje uvjeta potpune ravnopravnosti duhovnih stvaralaca u Savezu komunista.

Od jednog pojedinca razumno je tražiti možda samo jedan prijedlog pa ih je u tom slučaju ovdje dato i previše. Stoga bismo željeli malo više insistirati tek na posljednjoj tački za koju su partijski kadrovi u znanosti najviše i zainteresirani.

Doista je simptomatično da Savez komunista nije u većoj mjeri postao istinsko žarište duhovnog stvaranja. Analiziramo li partijsku štampu i publikacije uočit ćemo, uza sva pozitivna nastojanja pa i ostvarenja, osobito posljednjih godina i mjeseci, da je razmjerno ponajmanje kritičnosti, radikalizma, idejnog i političkog nekonformizma očitavano upravo u eminentno partijskoj publicistici i štampi. Dok je partija djelovala ponajprije kroz mehanizam vlasti i srastala s njim to je bilo prirodno stanje stvari. Konceptije Saveza komunista kao idejne avangarde, međutim, ne može da se »materijalizira« dok se ovo stanje kvalitativno ne preobrazu. Savez komunista danas djeluje u uvjetima bogato artikuliranog socijalističkog društva koje zahtijeva novu duhovnu artikulaciju samog Saveza. Ako reforma svijesti išta znači morala bi da znači napuštanje stava apriorne skepse ili štaviše arogancije prema idejnom djelovanju i stvaranju izvan partijskih foruma i organizacionih šablona i zauzimajnu stava totalne duhovne otvorenosti i komunikativnosti.

Minimum koga bi s organizacionog stajališta trebalo očekivati u tom pravcu jeste legalizacija faktički postojećih radnih savjetovanja o intelektualnim pitanjima, pretvaranja tih radnih savjetovanja u otvorene forume na kojima se javno pretrese kulturna politika partije i uspostavlja dinamika istinski idejnoga djelovanja. Danas je situacija takva da se niti jedno praktično pitanje tzv. dnevne politike ne da uspješno riješiti bez studijskog pristupa i dobro organiziranog istraživanja. Potrebna nam je, da se poslužimo riječima talijanskog socijaliste Lelia Bassa, »svakodnevna politička borba, za koju bi bila potrebna izdiferencirana organizacija koja bi pratila kretanja društva i bazirala se na različitim interesima i na raznovrsnosti veza što mogu ujedinjavati drugove (studijske ili radne grupe za posebne probleme) i prema tome sposobna da

ih ponovo dovede na teren efektivnog učestvovanja u životu partije«.7)

Kad smo se na ovom mjestu poslužili putokazom dobivenim sa strane umjesno je spomenuti da nam je u traženju najboljih putova reforme Saveza komunista potrebno konsultirati po mogućnosti sva relevantna raspravljanja koja se u svijetu vode na temu političkih partija i njihove funkcije u suvremenom društvu, posebno na temu uloge radničke partije danas. Citirani autor je i u tom pogledu instruktivan kad kaže:

»Nije to uostalom pojava samo kod radničkih partija, dapače rastuće razdvajanje masa od partija pojava je naširoko rasprostranjena u mnogim zemljama i u svim slojevima stanovništva«.8)

I još više poučan kad nam sugerira da »samo ona partija koja je kadra da posvuda probudi nove energije i demokratske polete baze može postati revolucionarna partija. Ako, naprotiv i nju zahvati proces skleroze zajednički ostalim partijama, apsentizam masa, razdvajanje baze od vrha, postat će na kraju makar to i ne htjela, zupčanik sistema«.9)

Po našem mišljenju Savez komunista Jugoslavije je u prošlosti dovoljno bio a i sada je kadar da bude takva, dakle revolucionarna partija. Ne treba naime smetnuti s uma da u *Savezu komunista Jugoslavije postoje značajne snage svjesne situacije*, sposobne i osvjedočeno spremne da se potrudu da naš Savez doživi »renesansu« o kojoj bi bilo bolje manje govoriti a više je zbiljski oživjeti. Potencijalne snage Saveza pak znatno su veće od onih koje se trenutno primjećuju na djelu, ali neke od njih su razočaravane, iritirane, obeshrabrivane pa i denuncirane. Sve će se one sliti u moćnu bujicu »partije samoupravljanja« (tj. partije revolucije druge polovine XX stoljeća) da je iznova učine atraktivnim predvodnikom masa čim im se za to pruže šanse, a ove mogu da se proizvedu efektivnim kreiranjem raznolikih fleksibilnih organizacionih oblika kakve zahtijeva današnje vrijeme i primjerenijom kadrovskom i kulturnom politikom. Shvatimo li da je to nužda ovoga časa, ove reorganizacije Saveza komunista Jugoslavije, planirane da se obavi do IX kongresa, mi smo shvatili sve što je neophodno. Ako pak proces reforme svijesti Saveza komunista dovede do tog shvaćanja najbolje snage kojima Savez raspolaže odrazit će i na planu reorganizacije Saveza onaj stupanj radikalnosti koji su iskazale u angažiranosti da se nakon IV plenuma iskorijene neke ozbiljne deformacije našeg političkog sistema.

7) L. Basso: Partija i demokratske inicijative masa, »Kulturni radnik« br. 8—10, Zagreb, 1967, str. 135.

8) Ibid., str. 126.

9) Ibid., str. 128.

REFORM OF THE LEAGUE OF COMMUNISTS OF YUGOSLAVIA
AS POLITICAL PROCESS

SUMMARY

Organizational question, as a complex ideological-social one, has been viewed upon by the author before all from eminent political aspect, i. e. as a question of political battle. Consideration and »settlement« of that question implies the valuation of political situation in the broadest sense as well as the valuation of adequacy of the organization to that situation. The skeleton of political situation and its essential contents consists in our country in self-government today as a »frame« wherein the League of Communists acts. »Theory of self-government« is a »theory of revolution« wherein one can situate the »theory of party«. Whatever self-government be a complex notion and difficult to be decided, it is before all a historical novum, a »revolutionary jump« and only Communist organization of a new type can be adequate to it. That organization is the League of Communists of Yugoslavia, but it is so still more normative-regulative and too little really. Having been formed in before-selfgovernment time the League of Communists has to construct an organization of Communists of an epoch of selfgovernment. The crisis of a party results out of its previous inability, to pull out radical consequences from self-government, which has been inaugurated by the party itself (what is its historical merit). One of the tasks of our political knowledge is in detail to research all elements of that crisis, where essentially critical is the relation of party and class. In the League of Communists of Yugoslavia there are very important forces which can make useful the current reorganization as an opportunity that dynamic political battle in the present moment, the flexibility of new organizational forms, adequate personal and cultural policy opens in the direction of engaging of all potential forces for the purposes of real transformation of the League of Communists as an organization of Communists in a selfgoverning society into a party of selfgovernment.

(Translated by S. Paleček)